

РОЗДІЛ 5 ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

УДК 378.147:81

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2024.34.1.27>

АНГЛО-УКРАЇНСЬКИЙ ПЕРЕКЛАД ЗООМОРФНИХ МЕТАФОР В ЕКОНОМІЧНОМУ ТЕКСТІ

ENGLISH-UKRAINIAN TRANSLATION OF ZOOMORPHIC METAPHORS IN AN ECONOMIC TEXT

Боднар О.Б.,*orcid.org/0000-0002-5453-9859**кандидат філологічних наук,**доцент кафедри іноземних мов та інформаційно-комунікаційних технологій
Західноукраїнського національного університету***Дуда О.І.,***orcid.org/0000-0003-1586-8884**кандидат філологічних наук,**доцент кафедри іноземних мов та інформаційно-комунікаційних технологій
Західноукраїнського національного університету***П'ятничка Т.В.,***orcid.org/0000-0001-7597-1897**кандидат філологічних наук,**доцент кафедри іноземних мов та інформаційно-комунікаційних технологій
Західноукраїнського національного університету*

У статті проаналізовано терміни англomовного економічного дискурсу, утворені шляхом зооморфної метафоризації. З'ясовано, що переклад зооморфних метафор у таких галузевих текстах українською мовою може становити низку труднощів, незважаючи на те, що завдяки образності ці термінологічні вирази досить чітко відображають економічні реалії. Проблема еквівалентності термінів економічної галузі в англійській і українській мовах виникає, на думку авторів, через те, що подібні терміни відображають суть маркетингових стратегій та економічної діяльності, яку ведуть носії цих мов.

З огляду на семантичну двоплановість зооморфної номінації, визначено метафоричність таких термінологічних понять та їх здатність структурувати нові смисли. На основі семантичного аналізу простежено семантичні перетворення загальноновживаних зооморфних одиниць на економічні терміни, з'ясовано роль зооморфної метафори в таких термінотворчих процесах. Дослідження специфіки перекладу метафоричних термінологічних одиниць із зооморфною номінацією в українській економічній термінології набуває особливої актуальності, адже в умовах неспинного розвитку бізнес-середовища спостерігаємо динамічний розвиток відповідної терміносистеми і стрімке зростання кількості метафоризованих терміноодиниць. У роботі використано загальнонаукові та конкретно наукові, зокрема лінгвістичні методи дослідження.

Аналіз відібраних термінологічних одиниць відбувався із залученням таких методів, як: метод лексикографічного аналізу, перекладацького, термінологічного й порівняльного видів аналізу. На основі компонентного аналізу досліджено спосіб семантичної деривації економічної терміносистеми сучасної англійської мови на основі загальноновживаних слів із зооморфною номінацією, аналіз словникових дефініцій залучено для уточнення семантичної структури терміноодиниць. Авторами встановлено, що одним із вдалих прийомів перекладу зооморфної метафори є підбір еквівалента подібної образності у мові економічного перекладу. У разі відсутності в мові перекладу відповідника, який передав би точно зміст метафори, доцільно використати описовий прийом або включити у переклад пояснювальні описові елементи.

Ключові слова: семантична деривація, термін, економічний текст, зооморфна метафора, метафоризація.

The article analyzes the terms of English-language economic discourse formed by means of zoomorphic metaphoricization. It has been found that the translation of zoomorphic metaphors in such specialized texts into Ukrainian can pose a number of difficulties, despite the fact that due to their figurative nature these terminological expressions reflect economic realities quite clearly. The problem of equivalence of economic industry terms in English and Ukrainian arises, according to the authors, because such terms reflect the essence of marketing strategies and economic activities carried out by native speakers of these languages. Due to the semantic duality of the zoomorphic nomination, the metaphorical nature of such terminological concepts and their ability to structure new meanings are determined. On the basis of semantic analysis, the

semantic transformations of commonly used zoomorphic units into economic terms are traced, and the role of zoomorphic metaphor in such term formation processes is clarified. The study of the specifics of the translation of metaphorical terminological units with zoomorphic nomination in the Ukrainian economic terminology is of particular relevance, since in the context of the continuous development of the business environment we observe the dynamic development of the relevant terminology system and the rapid growth of the number of metaphorized terminological units. The paper uses general scientific and specifically scientific, i.e. linguistic research methods. The analysis of the selected terminological units was carried out with the use of such methods as: lexicographic analysis, translation, terminological and comparative analysis. On the basis of component analysis, the method of semantic derivation of the economic terminology of modern English on the basis of common words with zoomorphic nomination is investigated, and the analysis of dictionary definitions is used to clarify the semantic structure of the term units. The authors have found that one of the successful methods of translating a zoomorphic metaphor is to select an equivalent of such imagery in the language of economic translation. If there is no equivalent in the target language that would accurately convey the meaning of the metaphor, it is advisable to use a descriptive technique or to include explanatory descriptive elements in the translation.

Key words: semantic derivation, term, economic text, zoomorphic metaphor, metaphorization.

Постановка проблеми. Економічний переклад – це один із видів спеціального перекладу. В основі його лежить розуміння економічних процесів та явищ, значення і зміст яких треба передати засобами мови перекладу. Дуже важливо, щоб студент-філолог був добре знайомий зі специфікою тексту, що перекладається, а також добре володів необхідною термінологією. Це дозволить йому не тільки передати суть, але і максимально точно відобразити форму, оскільки за стилями, жанрами та функціями економічні тексти дуже різноманітні. У перекладі потрібно враховувати, що економічні тексти завжди мають високу інформативність, рясніють термінами. Розповідь не завжди послідовна, а в мові часто використовується велика кількість метафор, фразеологізмів тощо [1, с. 61].

Тому в цій статті ми розглянемо особливості перекладу економічних текстів, що містять у своїй структурі зооморфні метафори і відповідно метою є визначення того, що може ховатися під метафоричністю таких термінологічних понять та їх здатністю структурувати нові смисли.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження метафори для виявлення того, як інтерпретують науковий світ термінознавці, є надзвичайно цікавим і важливим. У філософії мови вважають, що метафора – це «маленький міф, тобто особливий образ екзистенційної життєдіяльності (особливий тип світосприйняття та світорозуміння)» [2, с. 12–16]. У термінознавстві метафору визначають як основну ментальну операцію, спосіб пізнання, категоризації, концептуалізації, оцінки та пояснення світу [4, с. 206], адже «вибір того чи іншого образу-мотиву метафори пов'язаний не просто із суб'єктивною інтенцією творця метафори, але ще й із тим чи іншим його світорозумінням і сумірністю із системою стереотипних образів та еталонів, належних його картині світу» [5, с. 301–302]. В текстах різногалузевого дискурсу важливе місце належить зооморфній метафорі, глибоко досліджуваній вітчиз-

няними термінознавцями. Так, на особливу увагу заслуговує розвідка Коротич К.В., яка встановила роль зооморфної метафори у мові української періодики 1941–1945 рр., цілеспрямовано використовуваний для створення образу ворога, адже образ звіра, передусім хижого, викликає потужні асоціації з небезпекою [2].

Формулювання цілей статті. Мета цієї праці – проаналізувати термінологічні одиниці, утворені шляхом зооморфної метафоризації; простежити семантичні перетворення загальномовних лексем на економічні терміни, з'ясувати роль зооморфної метафори в таких процесах. Тому в цій статті ми розглянемо особливості перекладу економічних текстів, що містять у своїй структурі зооморфні метафори і відповідно встановимо, що може ховатися під метафоричністю таких термінологічних понять та їх здатністю структурувати нові смисли.

Методи дослідження. Під час дослідження використано комплекс методів аналізу. На підставі семантичного аналізу здійснено тематичну класифікацію досліджуваного матеріалу, а також проведено зіставлення вихідного й похідного значень термінів. Аналіз словникових дефініцій залучено для уточнення семантичної структури терміноодиниць.

У роботі застосовано поєднання загальнонаукових і вузькоспеціальних методів. Аналіз відібраних термінологічних одиниць відбувався із залученням таких методів, як: метод лексикографічного аналізу, перекладацького, термінологічного й порівняльного видів аналізу.

Виклад основного матеріалу. У вітчизняному економічному дискурсі з'явилося багато інновацій, які вимагають, окрім іншого, фундаментального осмислення. Очевидно, що під час навчання студентів філологічних спеціальностей перекладу, неможливо ігнорувати тенденції розвитку світової економічної термінології, у нашому випадку, англійської та української, але це зовсім не означає необхідність використовувати в укра-

їнських економічних текстах переважно лексику, запозичену з англійської мови. Активний вплив англійської мови на розвиток сучасної вітчизняної соціально-політичної лексики проявляється і в прямих лексичних запозиченнях у вигляді кальок, транслітерації та транскрибування, та в активному використанні метафоричних номінацій, утворених за певними моделями. Подібні процеси відображають тенденцію до інтернаціоналізації економічної термінології, що суттєво стимулюється наявністю прямих та безпосередніх контактів з іноземними партнерами [10, с. 17].

Економічний дискурс можна розглядати як комунікативну подію, як інтегративну сукупність окремих комунікативних актів у сфері економіки. Вербальним результатом такої дискурсивної діяльності є економічний текст, який слугує засобом комунікації в економічній сфері та має певні особливості залежно від адресованості та, відповідно, контексту [3, с. 19].

Тематика економічного дискурсу різноманітна, і способи її представлення відповідно теж. Загальною рисою економічних текстів, що публікуються в англомовних електронних і друкованих виданнях, є стиль певних авторів, у якому вони спираються на метафори. Очевидно, мета вживання метафор полягає в тому, щоб надати спеціальному матеріалу характер більш конкретний, що викликає інтерес у читача, тобто представити його в зрозумілій для неспеціаліста формі.

Аналіз літератури з економічної спеціальності дає підстави для висновку, що деякі ключові слова з галузі фінансів, банківської справи, комерційної діяльності, управління діяльністю на підприємстві, тощо мають досить складний абстрактний характер, що спричиняє труднощі для розуміння. У таких випадках подолання складності осмислення досягається шляхом метафоричної репрезентації з урахуванням навколишнього контексту, що усуває подвійність, невизначеність, властиві метафорі. Більшість метафор бере участь у терміноутворенні, має системний характер і фіксується спеціальними словниками. Метафори є ефективним прийомом мотивації та комунікативної спрямованості в навчанні англійської мови для спеціальних цілей.

Оскільки метафора нині інтерпретується на основі когнітивного підходу, видається цікавим розглянути зооморфні метафори, використовувани в економічних текстах, тобто ті мовні вирази, які містять у своїй структурі найменування тварин або мають відношення до тварин [4].

Цікаво зауважити, що найменування зі світу тварин часто вживаються в автомобільній про-

мисловості, наприклад, відомі концерни випускають такі моделі машин, як:

– *Форд (Ford): «кугуар» (cougar), «мустанг» (mustang);*

– *Крайслер (Chrysler): «лоша» (colt), «орел» (eagle), «змія» (viper);*

– *Фольксваген (Volkswagen): «жук» (beetle).*

Крім того, існує *Tiger (muзp) economy (ies)* – це економіка країни зі швидким економічним зростанням.

Аналіз лексикографічного матеріалу засвідчує, що зооморфні метафори в англійській мові часто використовуються в біржовій та фінансовій сферах. Науковці з цього приводу висловлюють припущення, що, очевидно, діяльність фондових бірж і поведінка біржових маклерів мала схожість із поведінкою тварин. Для економічної лексики також характерне використання образів низки екзотичних для фауни Великої Британії тварин (слон, шимпанзе, тигр), що, імовірно, пов'язано з бурхливим розвитком економіки країни і, зокрема, фондового ринку та біржової діяльності в період розквіту метрополії та освоєння колоній.

Найпоширенішими є такі образи диких тварин, як *bear – ведмідь, wolf – вовк, fox – лисиця*, а також образи низки екзотичних тварин, наприклад, *tiger – тигр, elephant – слон, chimpanzee – шимпанзе, monkey – мавпа*.

Одним із найвідоміших прикладів економічних метафор в англійській мові є метафора *bulls and bears*, що належить до так званого «біржового сленгу». Цей термін відображає образи ведмедя, що опускає потужною лапою ринкові котиривання, і бика, що піднімає їх рогами. В економічних словниках наводяться такі тлумачення цих понять: «*бик» (bull)* – це покупець фінансового інструменту, товару, який сподівається продати його за вищою ціною через деякий час [5, с. 206]. Інакше кажучи, це спекулянт, який грає на підвищення.

Метафора *a bull market* (бичачий ринок, ринок биків) також належить до «біржового сленгу». Вона позначає ситуацію низького курсу на біржовому ринку, на якому спостерігається тенденція до підвищення. Брокери припускають, що відбудеться швидке зростання курсу і тому на ранній стадії цього періоду купують акції та активи. Вони сподіваються продати їх за вищою ціною через деякий час. Інтенсивне придбання цінних паперів, активів може викликати більший попит на них і, як наслідок такої дії, зростання цін. Інвестори дивляться з оптимізмом у майбутнє, що означає отримання вигоди за рахунок очікуваного зростання цін, і тому «ринку биків» характеризується позитивно.

Англо-російський фразеологічний словник вказує на кілька джерел походження цієї метафори. Припускають, що слово *bule* почали вживати в середньоанглійський період XII століття і воно означало *male of a bovine animal* – «бик, самець молодого бика» [6].

– *Most stock markets booms are aborted long before the extremes reached by the recent bull market.* – Більшість підйомів на фондовій біржі перериваються задовго до приходу до крайнощів, викликаних недавніми підвищеннями цін на ринку.

– *With gold prices up nearly ten percent over the past month, analysts are once again hailing the start of a bull market for the yellow metal.* – Оскільки ціни на золото піднялися майже на десять відсотків минулого місяця, аналітики вітають тенденцію до підвищення на ринку жовтого металу.

«Ведмідь» (*bear*) – це учасник фондової, валютної або товарної біржі, який грає на пониження. Він намагається продати фінансові активи, щоб потім купити їх за нижчою ціною [11, с. 202]. Таким чином, характер біржової діяльності та її учасників уподібнюють біологічним і поведінковим особливостям обох тварин (ведмедя і бика), і на цьому будують метафору, що втратила свою образність і перейшла в розряд терміна.

До розряду «біржового сленгу» належить і метафора *a bear market* (ведмежий ринок, ринок ведмедів). Ця метафора позначає ситуацію на біржі, коли курс акцій високий з тенденцією поступового зниження. Це досить складний період, який характеризується тим, що і інвестори, і брокери очікують фінансових втрат, тому намагаються продати наявні акції, поки ціни не впали до найнижчого рівня, в надії купити їх назад за значно нижчою ціною. Вважають, що ціни на акції в цей період не зростуть, тому вони дивляться з песимізмом у майбутнє. «Ведмежий ринок» можна характеризувати як ринок «купуй за низькою ціною, продавай за високою» [6].

Такі особливості необхідно пояснювати студентам, щоб вони розуміли та правильно перекладали економічні тексти. Для підвищення мотивації до вивчення англійської мови студентам можна розповісти про історію виникнення цієї метафори. Вона вперше була використана в Англії як прислів'я *Sell the bearskin (bear's skin) before one has caught the bear*, що в перекладі означає «ділити шкуру невбитого ведмедя», або «не продавай шкуру невбитого ведмедя». Це прислів'я засноване на старій легенді про мисливця, який продав шкуру ведмедя, ще не вбитого. На основі цього факту робиться висновок, що

оскільки брокер продав свої акції до того, як ринок «помер», його назвали *a bearskin jobber* (продавець ведмежих шкур); пізніше цей вираз став акронімом *a bear*. Якщо «ведмежий ринок» триває довго, це може призвести до економічної депресії [7, с. 37].

Розглянемо це на наступних прикладах:

– *But, at that time, the oil prices clearly showed a bear market trend, which was not at all, a good sign for the future of the US economy.* – Але в цей час ціни на нафту ясно показували тенденцію до зниження, що загалом не було хорошим знаком для майбутнього економіки США.

– *And small-company shares, which soared 17% over the year, nearly fell into a bear market early in 2016.* – І акції невеликої компанії, які повільно зросли в ціні на 17% протягом року, знизилися на початку 2016 року.

– *In the first quarter of this year, accounts surged by 40% thanks to the bear market, tradings and some of the largest marketing campaigns in America.* – У першому кварталі цього року рахунки піднялися на 40% завдяки ринку, що грає на пониження (ведмежому ринку), торгам і одній з найбільших маркетингових кампаній в Америці).

У наведених прикладах зооморфна метафора не має дослівного перекладу, тобто тут використовується описово-пояснювальний переклад. Труднощі перекладу можливі у випадку метафоричного використання таких виразів, як *to go to the dogs* (розоритися) і *a dog's life* (собаче життя). Метафоричного переосмислення набуває образ *watchdog* – сторожовий пес, що використовується для позначення видів діяльності, пов'язаних із контролем, аудитом, моніторингом з боку різних організацій.

– *Last week, the Nuclear Installations Inspectorate (NII), Britain's independent nuclear watchdog, produced a report lambasting its «systematic management failures».* – Минулого тижня Інспекція з контролю за ядерними установками і незалежна британська організація (сторожовий пес), підготувала доповідь, в якій піддала суворій критиці «систематичні помилки в керівництві».

– *His business was not successful that's why he went to the dogs.* – Його бізнес не був успішним тому він і розорився.

Зооморфна метафора *lion's share* (лева частка) вперше з'явилася в байці Езопа і має кілька версій. Наприклад, згідно з однією з них, у лісі полювало кілька звірів – бик, цап і вівця тощо. Був і лев. Спіймавши здобич, звірі стали сперечатися про те, як же варто розділити цю здобич. Лев, як найсильніший зі звірів, претен-

дував на одну чверть за прерогативою (адже він цар звірів), на другу – за свою неперевершену хоробрість, на третю – за свою силу, а «щодо четвертої, нехай будь-хто посперечається зі мною». Злякавшись його лютого вигляду, інші звірі потихеньку розбіглися, бо сперечатися з левом ніхто не наважився: це було небезпечно для їхнього життя [7, с. 17]. Існує ймовірність, що саме цей аспект і був обраний за основу значення, яке пропонується для розуміння та перекладу.

– But the lion's share of trading on Wall Street happens automatically, via computers. – Левова частка угод на Уолл-стріт відбувається автоматично за допомогою комп'ютерів.

Наведені приклади дають змогу визначити такі значення метафори, як «більша, значна частина ресурсів, економіки, видатків, угоди, асигнувань,

акцій» тощо.

Висновок. Таким чином, переклад зооморфних метафор може становити певні труднощі, незважаючи на те, що завдяки образності ці вирази досить чітко відображають економічні реалії. Словники не завжди надають таку інформацію, і для того щоб зрозуміти конкретний зміст метафори, слід звернутися до контексту або спеціальної літератури. Одним із вдалих прийомів перекладу зооморфної метафори є підбір еквівалента подібної образності у мові економічного перекладу. У разі відсутності в мові перекладу відповідника, який передав би точно зміст метафори, доцільно використати описовий прийом або включити у переклад пояснювальні описові елементи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Голубовська І. О. Метафорико-символічні іпостасі зоонімів у рамках фрагмента мовної картини світу «царство тварин» (на матеріалі української, російської, англійської та китайської мов). *Мовознавство*. 2003. № 6. С. 61–68.
2. Коротич К. В. Зооморфна метафора як засіб створення образу ворога в українській пресі 1941–1945 рр. *“Studia Linguistica”*. 2016. Vol. 9. P. 352–357.
3. Кривенко Г. Л. Зоосемізи в англійській та українській мовах: семантико-когнітивний і функціонально-прагматичний аспекти : автореф. дис. ... канд. філол. наук. : спец. 10.02.17 «Порівняльно історичне і типологічне мовознавство» . Київ, 2006. 20 с.
4. Лазер-Паньків О. В. Особливості давньогрецької зооморфної метафори на позначення рис характеру людини. Мовні і концептуальні картини світу. К. : ВПЦ «Київський університет», 2012. С. 391–398.
5. Левченко О. П. Принципи зооцентризму у фразеотворенні. Проблеми зіставної семантики : зб. наук. ст. К. : КДЛУ, 2001. С. 206–209.
6. Мацько Л.І. Стилїстика української мови. Стилїстика як розділ науки про мову. Київ : Вища школа, 2003. 536 с.
7. Пасюківська М. В. До проблеми мовного образу птахів в польській фразеології. *Київські полоністичні студії. Європейський вимір української полоністики*. 2007. Т. IX. С. 541–546.
8. Покровська І. Л. Національна специфіка семантики турецьких фразеологізмів з компонентом-зоонімом : автореф. дис... канд. філол. наук : 10.02.13 « Мови народів Азії, Африки, аборигенів Америки та Австралії». К., 2007. 20 с.
9. Ужченко В. Д. Семантика українських зоофразеологізмів в етнокультурному висвітленні : автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01 «Українська мова». Х., 2000. 18 с.
10. Reddy M. *The Conduit Metaphor : A Case of Frame Conflict in Our Language About Language* . *Metaphor and Thought* / ed. by Ortony. Cambridge : Cambridge University Press, 1993. P. 202–224.